

Dissertatio medica de scorbuto / [Matthaeus Brengger].

Contributors

Brengger, Matthaeus
Sennert, Daniel, 1572-1637
Universität Wittenberg

Publication/Creation

Wittenberg : Heirs of J. Richter, 1620.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/hfffph7r>

License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

20
10.
DISPUTATIO MEDICA,
De
SCORBUTO

Quam
CUM DEO

P R Æ S I D E

Clarissimo atq; Excellentissimo Viro,

Dn. DANIELE SENNERTO,

Phil. & Med. D. Facultatisque Med. P. P.

Ac Seniore,

Publico Medicorum Auditorio Examinandam

Proponit

MATTHÆUS BRENGGER

Augustanus.

Ad diem 5. Maij.

VVITTEBERGÆ

Ex officina Typographica bered. Joan. Richter.

ANNO clō lāc XX.

Iisdem à diversis, quas afficit, partibus etiam **Scormund** & **Scorbein**/ à vacillantibus & laxis dentibus ac gingivis, languidisq; cruribus: & ab horum maculis puniceis etiam **Blau schuit** nuncupatur. Græcorum *σομακάκη* & *σκελοτόρη*, quas & *Plin. l. 25. c. 3.* recenset, si non eadem cum Scorbuto sunt, magnam tamen cum eo cognationem habent. Magni lienes Hippocratis & ejusdem volvulus Hæmatis, l. de Internis affect. descripti Scorbuto plarisque signis, tam appositè conveniunt, ut *Langius l. 2. Epist. 14.* & *ex eo Greg. Horstius* eundem planè cum Scorbuto esse affectum asserant.

Hujus Natura ut pateat, ejus aliqualem non quam volebamus, Definitionem, sed quam poteramus Descriptionem hanc ponimus:

II.

Definitio. *Scorbutus est Humoris Melancholici, ex deficiente coctione & πνευματώσει salis esculenti, geniti, & in primis viis, Mesaraicis videlicet circalienenem accumulati, & præter naturam detenti corruptio peculiaris; multifariâ lesione varios hominis partes invadens & crucians.*

**Genera-
tionis mo-
dus.** Generatur frequentissimè apud Hollandos, Seelandos, Danos, Swecos, Germaniciq; maris littus incolas &c: His enim cum causâ præcipua, à quâ ut plurimum oriri solet hic affectus, nunquam desit, non potest non esse familiarissimus. Nam aëre victusque ratione utuntur, crassâ crudâ, sale culinario, fumo putredine corruptâ, cæterarumq; non naturalium rerum usus ut infra patebit, omnis talis est, ut ad Melancholici humoris generationem plurimum faciat. Quæ vivendi ratio incommoda, optimam etiam corporis constitutionem, statu suo deicere potest. Alimenta enim ejusmodi, magnâ ex parte *ἀνεπιτήδεια, ἀνεπητήγητα καὶ ἰσχυρά*, ut vocat *Hip. l. de Prisca Med.* tantâ copiâ quotidie assumpta, ita naturam prægravant, ut etiam à satis valido aliâs, corpore, coctriceque virtute in iis pro viribus laborante vinci tamen & concoqui non possint. Unde viscerum, coctioni dicatarum facultates tandem succumbentes,

bentes, paulatim debilitantur, depravantur & quotidie ad exquisitam ciborum elaborationem ineptiora redduntur. : quâ ratione coctio & *πυλῶσις* illa, quâ omnia assumpta fermentare & quodammodo spiritualescere, ut sic loquar, oportet, impeditur, ut sal esculentus, fixusq; tartarus copiosè istis cum cibis ingestus, fixam suam naturam deponere & volatilis atque animalis fieri, ut debebat, non possit, & partes impuræ, inutiles, ac tartareæ, ut à Chymicis appellantur, ab utilibus & puris probè separari nequeant.

Unde non tantum nutritionis opus depravatur ac fine suo frustratur aliquâ ratione : sed etiam sal ille fixus ac pertinax, cum à liene omnis attrahi non possit; tam ad nutritionem quàm ad excretionem, naturæ consuetam adhuc ineptus, primis viis otiosè adhæret, cūq; propter causæ, quæ hunc producere solet, continuationē, ejus copia augeatur quotidie; fit ut angustiores Mesaraicarum meatus magis magisq; eâ obsideantur. Sali huic alii humores obvii quivis, crudi sæpè ac vitiosi, cōjunguntur ac permiscentur: Aquibus omnibus Melancholicus ac tartareus ille humor ad scorbutum necessarius, producitur, qui in primis viis p. n. diutius detentus, ulterius corrumpitur, usq; dum tandē dispositionem pravam contagiosam Scorbuto peculiarem, acquirat. Humor hic tartareus, specificè corruptus, multo sero dilutus, ubi cum sanguine conjungitur, cum eodem non tantū in venas & arterias, sed & ex iis in varias corporis partes, etiam musculos, tendines atq; articulos &c. effunditur. pro quarū ratione mirâ symptomatum varietate, ægros torquet. Namq; ubi in habitum corporis extra venas elabitur, cum neq; corpori assimilari, neq; excerni commodè queat, otiosè ibi hæret, partium nutritionem impedit & gravat, corpus enervat atq; elumbe reddit &c. Quod si malignus falsi hujus ac specificè corrupti humoris vapor ad gingivas cum Sanguine adscendit, mollem teneramq; eorum carnem subit, eamque suâ raritate laxum in tumorem attollit, falsâ v. acrimoniâ suâ arrodit, unde prurigino-sa quædam titillatio in gingivis sequitur, quæ etiam levi attritu rimas agunt, & sanguinem seorsum emittunt. Quâ de causâ eadem caro tandem flaccescit ac putrescens diffluit & à dentibus recedens, eos vacillare atq; ex ore planè elabi facit.

Si natura adhuc robustior sit, ut humorem hunc superfluum ac tartareum ad partes corporis remotiores atq; ignobiliiores depellere possit, vena cava per ramos crurales sero mediante, ad crura eum deducit; unde vel per *Αλαμύδην*, vel *ἀνατόμωσι*, vel aliâ ratione, per venulas exiles & capillares ut plurimum ad superficiem cutis cum sanguine dimittit, & hâc ratione maculas primùm rubras recente quippe adhuc sanguine, paulatim tamen ad purpureum lividumq; colorem accedentes, producit; aut alia viâ humorem salsum ac tartareum ligamentis ac tendinibus, (ad quos κατ' ἔφεσιν quandam teste *Aristot.* 3. *de part. Animal.* glatinosæ atq; crudiores sanguinis partes feruntur,) & ipsæ musculorum substantiæ communicat, eamq; erodit, crurum languorem atq; imbecillitatem & nonnunquam dolores podagricos efficit: Atq; si fixus hic tartarus majus adhuc incrementum in crurum vinculis sumat atq; insuper à sero, cui liquidus inhærebat tartarus, deseratur, paulatim pro suâ natura exiccari, indurari & coagulari incipit, unde crus rigidum redditur motuque ferè privatur, & paralyseos quandam speciem mentitur.

Eadem ratione alia quoq; mala obstructiones, tumores, dolores, erosiones, ulcera, & sexcenta alia ex hisce propullulantia mala hinc inde Scorbutus gignit: quæ omnia recensere prolixum nimis ac proinde instituti nostri non est, atq; ab aliis autoribus prolixè, imprimis à Severino Eugaleno, recensentur.

Et ita quidem de Scorbuti generatione sentimus, non sine causa, ut ex sequentibus patebit.

Non autem hæc proponimus, ut cuiquam ea obtrudamus, sed cum verisimilia nobis videantur, eum saltem in finem adducimus, ut ansam habeamus, in hæc & similia accuratius inquirendi, veritatemq; in profundo sepultam quasi, faciliùs eruendi.

III.

Subjectū.

Ex dictis, quid de Subjecto Scorbuti proprio sentiamus, facile patet: hoc enim primas vias, Mesaraicas videlicet, circa lienem præsertim esse dicimus.

Plurimq; equidem qui de Scorbuto scripserunt, lienem primario affectum esse, & ex ejus solius læsione, reliqua omnia dependere, mala contendunt. Nos autem ipforum calculo ex toto subscribere vix possumus: cum illud viscus, quod suo munere, in Scorbuto, sæpius legitimè fungitur, hujus mali reum talem facere non liceat. Quamvis enim lienem in Scorb. sæpè etiam per se affici, ejusq; facultates, in attrahendis & elaborandis humoribus chyli rudioribus, scopum suum ex toto non attingere haud inviti concedamus, semper tamen id fieri ac proprio lienis vitio splenicæ operationes in omni Scorbuto impeditas esse non sine causâ negamus. Cum enim præter alia, Anatomica, Cadaveris, scorbuto extincti, inspectio, lienem, hunc in finem studiosè investigatum, sanum, integrum, nullâ vel obstructione, vel aliâ dispositione pravâ, corruptum ostenderit; splenem semper καὶ αὐτοῦ ὅλως affici, & proprium ejus subjectum esse non posse manifestum est: & propterea, quod lienis operationes debitum perfectionis gradum sæpius non assequuntur, non ob propriam debilitatem atq; depravationem id fieri censendum est. Nam quemadmodum ventriculus, etiam optimè constitutus, & omnibus facultatibus instructissimus, coctionis suæ officium probè absolvere atque perficere nequit; si concoquendi materiam aut multam nimis, aut alienis & noxiis qualitatibus infectam recipiat: ita quoque lien, qui rudioris chyli portionem aliâs naturâ suâ allicere solet, hic crudi feculentiq; salsi ac tartarei humoris in Mesaraicis præter naturam aggregati, nimiam copiam, nec omnem, neque sibi vicinisq; partibus pro nutrimento satis commodam, sed vitiosam in viis proximis pravâ ac specifica qualitate corruptam attrahit, non suâ culpâ; sed saltem ob materiæ conditionem & abundantiam. Fit equidem non rarò, ut contactus & fumi humoris specificè corrupti sine intermissione attracti similem corruptionis formam lienì imprimant, ut & is tandem in contagii communionem consentiat, & scorbuticam dispositionem induat. Veruntamen quia nō primò nec semper & in omni scorbuto lien ita afficitur, subjecti proprii nomē sustinere nō potest. Aliàs n. & alia viscera, & nunc hanc nunc illam corporis partem,

tem, scorbutica corruptione infectam pro subiecto primario ac proprio venditare oporteret, quod facile nemo fecerit. Reliquum ergo est, præcipuam scorbuti materiam, non lien sed primis viis semper ac primario in hæreere statuamus. In his n. quando fecum hujusmodi salzarum ac tartarearum copia non major colligitur quàm quantam lien allicere ac superare potest; bene se res habet; illæq; hujus beneficio à superfluis fecibus satis expurgatæ locum Scorbuto nullum concedunt. Sed tum demum idem sequitur, quâdo nimia succi attrahendi copia in iis cumulat, quam neq; attrahere neq; concoquere splenicæ virtutes possunt.

IV.

*Causa
proxima.*

*Causam Scorbuti proximam ponimus humorem
Crudum Melancholicum ichorosum specificâ qua-
dam corruptione peccantem.*

MELANCHOLICUM HUMOREM in specie cum *Salom. Alberto de Scorb. lib. 61. VVeiero de morb. incogn. p. 3. Eugal. p. 3. Forest. l. 20. obs. 11. &c.* ponimus, quia hujus abundantiam cognoscimus partim ex causis externis alimentis sc. quæ scorbutum producere solent, quæ omnia ad nullum alium humorem tantâ inclinationem habent, quàm ad Melancholicum, & proinde in eum facilius quàm quemvis in alium transeunt: partim ex effectu, symptomatibus sc. Melancholicis, quæ hunc humorem arguunt, atque semper magno cum sunt &c. languore, ac tristitia insigni conjuncta &c. CRUDUS autem est humor, quia crudiores chyli partes ab utilibus coctione elaboratis, non probè avertuntur, sed simul ad epar deferuntur, unde ejus *ἀμάρωσις* impeditur, sanguisq; in venis ejus depravatur, alienæ materiæ cōmitione, quæ copiosè nimis in Mesaraicis colligebatur. PECULIARI verò CORRUPTIONE DEPRAVATUM esse dicimus: quia fieri non potest, quin illa materia cruda & ad alterationem sive concoctionem perfectâ inepta tam diu in loco, omnibus alimētis pervio, detenta & variis qualitatibus alterata, tandē qualitatem induat alienam: quod fieri hîc præter alia contagiū docet. Cum n. pleriq; morbi contagiosi à causâ aliquâ malignâ & occultâ quæ sub minimâ quantitate magnam, agendi sibiq;

sibi que similia generandi, vim habet, oriantur; etiam Scorbuto, qui alteri, levissimo sæpe contactu facile communicatur, à malignitatis nota liberare non possumus. Et sanè tanta symptomatum diversissimorum diversitas vix ab eadem causâ manifestâ oriri posset, nisi occulti quid accederet. Licet enim, partium diversitas magnam, symptomatum, ab eadem causâ etiam manifestâ, prodeuntium, varietatem causare possit: cum tamen affectus in eadem parte diversos, oppositos, quin imò uti videntur, contrarios haud rarò excitare scorbutus soleat; non videm⁹ quomodo ab occulta & specificâ æliquâ corruptionis labe eundem defendamus.

V.

*Generatur autem humor hic Melancholicus Causa an-
specificè corruptus ex deficiente coctione ἔ πνευ-^{recedens.}
ματῶσιν salis esculenti ἔ ciborum crassiorum.
Hanc enim de causa humor crassus, salsus, fixus, ac
tartareus in primis vijs accumulatur exituque de-
negato peculiarem postea corruptionem induit.*

Προνυγμένην Scorbuti hanc esse non sine causa assignamus. Cum enim ad omnem curationem haud parum faciat, ut in conspectu habeatur non tantum in genere humor peccans; sed in specie determinetur, unde originem ducat δυνάμις illa Hippocratica, cuius *Cl. D. Preses l. 2. Inst. p. 2. c. 3.* meminit, quæ excessu suo hominem afficit; quò legitimum ac determinatum ei remedium opponi possit: etiam in Scorbuto penitus causam rimari, & originem δυνάμις illius καὶ ἀκρότητι, quæ in ea maximè excellit investigare ac determinare, ei⁹; contrarium opponere remedium ex usu erit.

Si autem præter alia causas eius remotiores, passim ab omnibus de Scorbuto tractantibus annotatas, & curationem usitatam exactius pensitemus, omniaque diligenter examinata invicem conferamus, acquiescere in humore Melancholico indeterminato vix possumus. Neque enim Ut in tract. de febr. lib. 2. cap. 20. p. 572. Crariss. Dn. Preses refert huius naturam primari

qualitatum alteratio atque mistio absolvit, Cum in his ne ipse quidem Hipp. subsistat, sed tum alibi, tum 3. *de ratione victus in acut. t. 38.* ulteriorem, eius naturam indagandi ansam, præbere voluit ubi de acido, de amaro, de fermentatione & generatione humorum salforum in corpore nostro quædam injicit, unde non tam ad primas qualitates quàm ad diversas salium naturas in eius generatione respiciendum esse videtur.

Inter causas προκαταρπτικὰς atque externas à rebus non naturalibus dependentes, præter alia, omnes uno ore aërem marinum crassis salis squalidis vaporibus imbutum, cibum ac potum crudum crassum, feculentum, putridum, multo sale imprimis conditum, fumo induratum &c. recensent: quæ omnia, non tantum ab omnibus ad victus rationem Melancholicam referuntur; sed etiam penitius eorum conditiones introspectanti ulterius quid suggerere videntur. Determinant quippe huius humoris Melancholici naturam, & qualis sit manifestum reddunt.

Cum enim manifestum sit hisce in alimentis siccis, duris putridis, succi partes humidiores, aliquomodo volatiles, & quæ probum corpori alimentum præbere possunt, aut naturam suam paucissimas inesse; aut vel sale quo condiebantur multo corruptas, vel putredine depravatas vel denique fumo absumptas & exiccatas esse; ut nil ferè nisi fixum quid, excrementitium, ἀνεπτόν καὶ ἰχθυόον deprehendatur, ipso gustu vix quicquam tanto, quam sale fixum, excessu referens, non sine causa ab hoc ipso sale fixo humorem Melancholicum maximam ex parte ortum ducere statuimus. Cum præsertim idem Medicamentorum quibus scorbutus curatur, qualitates, evincant.

Nam quæcunque hætenus, non nisi multiplici experientia huic morbo resistere, eiusque sæva symptomata lenire ac pellere observata, & occultam ac specificam quadam proprietate magis, quàm manifestis viribus id præstare credita sunt, omnia in eo conveniunt, quod sale volatili abundant: cui soli effectum felicem maximam partem merito adscribimus. (nisi forsitan occultum quid, specificam humoris depravationem, respiciens

respiciens simul operetur, id quod non omnino negamus) cum enim id, quo præsente & operante, morbus pellitur, absente, verò idem immotus manet, sanitatis secuturæ causam primariam jurè optimo statuamus; sale volatilem in medicamentis contentum ab hac excludere nequaquam possumus. Nam omnia medicamenta, etiam efficacissima in alijs effectibus, qui cum scorbuto sæpè magnam cognitionem habere vulgo videntur, si sale hoc volatili omninò destituantur, sola parùm aut nihil in scorbuto faciunt: imò malum sæpius augent, magno ægri cum incommodo; ut accuratissimus symptomatum scorbuticorum observator Severinus Eualenus passim, annotavit, nisi sale hoc abundantia, quæ appropriata ille vocat, admisceantur, aut jam antea usurpata fuerint. Hæc ubi in usum venerint, otium non agunt in corpore, sed causam morbi potenter aggrediuntur, & quantò magis sale hoc abundant, tantò feliciorum ac celeriorum sortiuntur effectum: quò verò minus continent eiusdem, eo debilius operantur.

Abundant autem sale hæc omnia quæ ab authoribus plerisque appropriata & specifica antiscorbutica vocantur: qualia sunt imprimis cochlearia, Nasturtium, Absinthium, fumararia, chelidonium minus bekapunga, armoracia, sinapi &c. quæ omnia, trita vaporem subtilem acrem citò evanescentem ut plurimum spirant, & qualitates tales etiam ipso gustu exhibent, quemadmodum & omnia alia quæ hoc nomine apud aucthores veniunt.

Quod autem medicamenta hæc non tantum occultis vitibus, sed beneficio salis volatilis effectum hunc præstent, ex eo facile colligitur: quod eadem vase aperto decocta, aut exiccata de viribus suis haud parum remittant, & succo eorum recens expresso, aut destillato, ut sæpè observavit Eualenus, plurimum efficaciam cedant: cum in illis partes volatiles, proindeq; & sal aut igne absumptus sit, (quod præter alia, penetrans, qui inter coquendum exhalat, odor docet) aut unà cum humido exiccato evanuerit: cum tamen vires occultæ aliàs etiam in siccis integræ maneant, ut ex rhabarbaro, mechoacanna, Angelica alijsque manifestum est:

In succo verò recenti aut destillato, ut & conservâ, sal ille subtilis adhuc integer, proprioque in humore pleno robore habitans, munus suum potenter exequitur.

Cum autem, ut ex dictis constat, omnia antiscorbutica, quàm diu talia manent, salem volatilem copiosum continent, & quantum de eo amittunt, tantum suis de viribus perdant, facile patet proprietatem illam hæcenus à Medicis vix satis determinatam passim tamen ferè decantatam, maximam partem in sale volatili consistere.

Quia autem secundum Hip: morbum Curatio indicat, & omnis actio fit inter contraria & à contrarijs, ut habet *Arist. l. 1. de gen. c. 7. text. 50. 51.* & agens eatenus in patiens agit, quatenus ei contrarium est; sequitur etiam salem volatilem vires suas exercere in id, quod sub eodem genere proximo ipsi maximè est oppositum. Opponitur autem inter salia volatili fixus, proindeque ab eodem suâ naturâ in congressu oppugnatur. Ex quibus colligitur, omnia antiscorbutica, cum beneficio salis volatilis hoc in affectu tam sint efficacia, causam Scorbuti ideò invadere, oppugnare atq; expugnare, quia illis est contraria. Si ergo contraria est sali volatili, utique à sale fixo dependere eam, necesse est.

Cumulatur autem sal ille fixus in primis statim vijs, ex defectu coctionis, tum primæ, tum secundæ. Cum enim natura per coctionē id intendat, ut alimenta in ventriculo variè resoluta & mista humanæ naturæ consentanea reddantur, necesse est ut partes impuriore ab utilibus, separentur: quâ de causa prima statim coctione, partes maximè excrementitiæ, & nullâ ratione utiles secernuntur: eæ verò, quæ ad alendum corpus idoneæ sunt, in ventriculo & intestinis, propriâ ipsorum vi, in chylum elaborantur: qui cum nondum eam habeat similitudinem ut humidum radicale reficere possit, ideo jecori tanquâ sanguinis officinæ communicatur; partibus ichorosis & Melancholicis adjumento lienis prius averfis & separatis, ubi *ζυχυν* ille succus, sanguis videlicet producitur, reiectis excrementorū reliquijs partim per vesicam bilariam, atque meatum *χολόδοχον* ad alvum, partim renibus mediantibus ad vesicam

eam urinariam : ubi interim lien, attestante *Platero l. 2. tab. Anat. & Baubino l. 6. Theatri Anat. c. 43. & c.* sanaque ratione consentiente, operam suam navat in elaborandâ crassiore chyli portione; quam mediante sero copioso, quo antea diluebatur & ad fluxum præparabatur, proximis è vijs attraxit *ut ex Aristotele & Hipp. collegit. Horstius Exer. 1. de scorb. thesi 8.* In hoc enim latet humor hic feculentus & crassus, *ut ex Hipp. & Gal. docet Clariss. Dn. Præses. Instit. Editione 2. l. 2. parte 2. c. 8.* non secus ac in lixivio, in quo sal & feculentæ atque adustæ partes ita aquæ miscentur ut non statim animadvertantur; levi autem resolutione separari & ad oculum demonstrari possunt. Officium ergo hîc suum lien præstat in alterandis & in sanguinem concoquendis, ichorosis ac Melancholicis chyli partibus, acetosis & ponticis qualitatibus Salis vitriolati & aluminosi naturam referentibus, præditis.

Notandum autem quod separatio hæc partium heterogenearum atque excrementorum fieri nequeat, nisi beneficio cuiusdam *πνεύματωσης* seu fermentationis, quam ad omnem coctionem semper tanquã necessariam adhibere natura solet. hæc omnia volatilia redduntur, ut eo facilius corpori assimilentur, proindeq; vix quicquam salis fixi in coctione rectè sese habente generatur. Apparet vis fermentationis in vino, cerevisia, musto, è pyris, pomis, alijsque fructibus expresso: quæ omnia ante fermentationem, crudiora, impuriora, ac proinde minus solubria sunt, fecibus quippe adhuc conjuncta; Ubi autem fermentare incipiunt, tum demum eorum *πνεύματωσης* satis luculenter in conspectu prodit: omnia quippe quasi suis cū excrementis pugnam quãdam inivisset, majorem in molem assurgunt. Dum autem hæc omnia ita spirituaſcunt, ut sic loquar, nihil aliud agunt, quam quod feces à corpore puro secernant, corpus verò ipsum exaltent ac perficiant.

Talem *πνεύματωση* aliquo modo, etiam humano in corpore coctio molitur, ubi vel maximè salem fixum in alimentis resolvere atque volatilem reddere conatur.

Et hoc quidem apparatu pro elaborando sanguine bono corporisq; nutritioni commodo, natura sano in corpore utitur.

Secus autem in scorbuto accidit. In hoc enim ob' crassam & crassam victus rationem, in fermentatione, sine qua perfecta esse coctio nequit, πνεύματωσις esculenti salis copiosissimè in hisce cibis contenti, deficit aut imperfecta est & sic etiam eius τελείωσις ὑπὸ τῆ φυσικῆ καὶ οἰκίᾳ θερμῆ frustratur. Laborat equidem naturæ robur, ut abundantem eius σωματώσιν corrigat, & spiritualementem quasi atque animalemm reddat : sed tantà eius multitudine defatigatur, tandemque superatur, ut maiorem, quàm par est, eius portionem fixam atque crassam in corpore relinquat : Cuius generationi ampliori, cum occasio, causaque sufficiens nunquam desit, eius copia quotidie augeatur. Quò autem maius hoc incrementum sumit, eò minus à naturæ viribus copiâ obrutis ac paulatim debilitatis, vinci potest.

Cumulatur ergo sal hic in mesaraicis, quas transgredi ipse suis viribus non potest ; nisi proximis à visceribus alliciatur. Ab epate verò attrahi sine incommodo non potest, cum ad sanguinis purioris generationem propter crassitiem minus sit dispositus, & is subtiliores tantum chyli partes, tanquam sibi familiares & commodas naturaliter appetat : & si aliquando de rudiore illa chyli parte aliquid præter naturam attrahat ; sanguis ex eo non nisi vitiosus, ad nobiliores partes alendas minus aptus generatur : ex quo varia exsurgere corpori incommoda possunt, ut supra dictum. Quare, lien hasce reliquias evacuandas ac præparandas relinquit, qui illas officij ratione allicere & ab epate avertere conatur. Quia verò, ut supra de scorbuti subjecto dictum, lien naturaliter non plus humoris attrahere solet, quam pro sui vicinarumque partium nutritione sufficit, quantumque in sanguinem transmutare commodè potest, hic autem salis fixi tartareorumque humorum multò major copia aggregata est, quam aliàs in corpore rectè disposito natura admittere solet, illam omnem splè sine suo incommodo exhaurire non potest. Ergo necesse est ut mesaraicis, quas egredi non potest, inhiæreat, eiusque quantitas indies augeatur.

Causa hæc προνυξιμένη oritur ex usu depravato rerum non naturalium, quæ causas Scorbuti externas suppeditant. Talis est Aer frigidus, crassus, squalidus, vaporibus marinis impuris &c: inquinatus. Causæ externe.

Quantam vim in Offendendis visceribus Aer talis obtineat, docet Hippoc: tum alibi tum lib. de Aere aq. & locis, ubi in uliginosis terris lienes excrefcere scribit: Non alia de causa quàm quod in illis aer crassus noxijsq; qui simul inspirando hauriuntur, vaporibus, corruptus est. Et in specie ad hunc affectum eundem plurimum conferre, ratione atq; experientia edocti, asserunt *Weierus de Scorb. p. 3. Eugal. p. 2. Reusnerus de Scorb. exerc. 4. p. 157.* quatenus eodem humores confunduntur, spiritus inficiuntur, corpusque deses & elumbe redditur: testante *Horstio Ex. 1. de Scorb. rh. 13.* Unde fit ut Scorbutus, locis maritimis & uliginosis alijs, ac imprimis peregrinantibus, mare longo itinere transeuntibus admodum sit familiaris.

VII.

Huc si victus ratio accedat Melancholica ex succa cruda, crassa, seculèta, & uno verbo sale fixo abundans, plurimum addicti morbi generationem confert.

Nam cum cibi ac potus usum vix ulla die intermittamus, ad calidum innatum, quod in corpore animalis continuo fluxu absumitur instaurandum; magnam alterandi, & si vitiosis sit, vires debilitandi, corpusq; destruendi vim, eundem obtinere oportet. Observavit hoc sæpius Galenus, & inter alia 2. ad Glauco. c. 10. recerret plurimos in Alexandria Elephantiasis corruptos fuisse, qui farinam elixatam, lentes, cochleas, carnes afininas & alia quedam, quæ humorem crassum ac Melancholicum generant, comederunt. Et *Hippoc. l. 6. de morb. vulg. sect. 4. tex. 11.* refert, quod in Aeno, qui continenter leguminibus vescebantur, crurum impotentiam afflicti fuerint, in eaq; perseveraverint, & qui ergo in cibum utebantur, ex genuum dolore laboraverint.

Infelix huiusmodi ciborum effectus satis se luculenter in Scorbuto etiam prodit. Fœcundum satis hujus semen profert, omnis cibus frigidus, exuccus, crassus, præsertim semicrudus devoratus. PANIS NAUTICUS bis coctus vetustate induratus atque corruptus, mucidus: CARNES quas Galenus 3. de loc. aff. c. 7. Melancholicum sanguinem efficere asserit; quales sunt bubula, caprina, hircina, leporina, aprugna; lardum; PISCES lacustres, Marini, concoctu difficiles ac pravi succi: VOLUCRES aquis stagnantibus gaudentes. Quæ omnia si putrida, rancida, fumata, ut in navigationibus ferè esse solent, & imprimis sale vel aceto (acetum enim uti Mors est Cholerae, ita Melancholiae vita, secundum Hipp.) imbuta, ut ita Majorem Spiritus figendi vim habeant, ad scorbuti generationem, eò magis conferunt; ut aliquoties monet *Reusnerus exerc. 4. de Scorb. & Weierus pag. 4. obs. de scorb.* Quà de causa nautæ septentrionales vix diuturnam navigationem suscipiunt, nisi remedijs contra scorbutum instructi sint. EX OLERIBUS huc referenda est brassica; ut & lentes, pisa, faba ac plæraque legumina alia. Idem de caseo antiquo censendum est. Quæ cuncta, uti pauci ut plurimum sunt alimenti; ita excrementitio humore scatent.

Nec postremum locum hic obtinent referente *Eugaleno pag. 2.* AQUÆ frigida, graves, crassæ, impuræ, crudæ, subsalsæ; quibus *Hollandi* toto maritimo tractu ferè utuntur. Sensit hoc integer Cæsaris exercitus, cuius *Plinius lib. 25. Nat. hist. c. 3.* meminit, qui ex aquâ fontis cuiusdam mari vicini haustâ, in *σομακάκην* ac *σκελοτύρην*, dentibus cruribusque resolutis magno suo in commodo incidebat: VINA crassa, nigra; quæ etsi Majorem nutriendi vim habeant, tamen quia propter crassitiem difficilius concoquuntur, tardiùs distribuuntur, *Gal. 3. de facult. alim. c. 40.* ac diutius in ventriculo hærent: faciliè ab eodem si is paulò debilior sit, corrumpuntur & acescunt, maximè ubi pendula sunt & ob impuri tartari ebullitionem, lentorem quandam contraxerunt. Imprimis magnam hîc vim habet CEREVISIA crassa, turbida, non probè cocta, nec bene defecata & nimis recens: præsertim, quando, uti sequenti-

bus

bus verbis testatur *Herstius de Scorb. Exerc. 1. lib. 14.* cum pauculo lupulo confecta, qualitates eas acquirit, quas ei Dioscor. l. 2. cap. 29. tribuit, ita ut præter alia no cumenta flatu malosque in corpore humores accumulet, quæ aliàs additione lupuli salictarii corriguntur, qui aperiendo abstergendoque crassitiem obstructionis causam corrigit, adeoque sanguinis defecationem excrementitiarum partium separatione, adjuvat. Porro plurimum interest, num rectè præparetur maltum, ex quo cerevisia coquitur, tum maceratione, tum etiam digestionem atque exiccatione, quo flatulentæ qualitates deponantur, & verus spiritus nutriendus ob impedimentis corporeis aliquo modo liberetur. Ubi contrarium accidit, impurius cerevisia coquitur, quæ qualitatem acquirit deteriore, & cruditates atque obstructions intensius generat, ubi ad satietatem deferbere non permittitur, & crassioris lixivii nuper fusi faciem referens, ut inquit *Reusnerus de Scorb. Exerc. 4.* remanet, unde sedimentum cerevisiæ tartareum aquositate ejus dilutum simul hauritur, & concoctionum officinas malignitate sua inficit.

Tota hæc victus ratio, non solum excrementitias ac Melancholicas humiditates in corpore producere copiosas solet: sed etiam *πυλῶσις* in omni coctione naturali necessariam, potenter impedire valet: quatenus scilicet ob fixum ac pertinacem tartarum, naturæ vim, qua omnia spiritulalia quasi ac volatilia reddere conatur nimis validè reprimat, & ab opere suo avocet, eundem in mesenterio aggregat, proindeque ad causam Scorbuti antecedentem, quam supra posuimus generandam, magnum addit momentum, ut ibidem prolixius videre est.

IIX.

Huc pertinet corporis motus, deficiens, vel excedens, vel etiam tempore incongruo adhibitus.

Nam motus planè omisus, calorem coctionis authorem obruendo ac suffocando quasi debilitat, corpusque elumbe reddit: Contra nimis eundem resolvit ac dissipat, imprimis post cibum sumptum. Tum enim à coctione eum avocat, & ad cor-

poris superficiem propellit, unde cruditates prodeunt, circa nutritionis viscera humores excrementitios accumulantes, quæ ansam Scorbuto præbere possunt.

IX.

Faciunt hîc etiam aliquid evacuationum consuetarum mensium, hæmorrhoidum, &c. suppressiones.

Ut annotavit *Wejerus Eugalenus & alii*. Sanguis enim excrementitius in corpore p. n. detentus facile corrumpi, incrassari, & obstructions & alia mala causare potest. Idem quoque de alvi suppressione censendum.

X.

Somnus & vigilia huc etiam momenti quid conferunt si sint immoderate.

Ille quidem, crudos in corpore succos auget, visceraque prægravat, teste *Gal. l. 12. Meth. Med. c. 3*. Hæ autem excedentes plarumque cum aliqua animi intentione ac tristitia conjunctæ sunt, atque exiccando calidum innatum secundum *Galenum 3. de Caus. pulsuum* debilitant atque absument, ut ad concoquendas & tollendas cruditates non sufficiat.

XI.

Inter animi motus omnes maximè hîc locum habet Tristitia.

Hæc (ut & reliquæ causæ, modo enumeratæ) partim ad producendam causam antecedentem confert, dum spiritus vitales minuit, eorum generationem impedit ac depravat, calorem coctioni destinatum, ab eadem revocat, & ad profundas ac Melancholicas meditationes eo abutitur, & hac ratione crudum, glutinosumque succum, circa nutritionis viscera coacervat: partim verò præincipientis causæ rationem habet, quatenus *ωγενὺς ψῶν*, in corpore jam generatam & occultatam movet, irritat, & ad causam proximam deducit.

XII.

Ut autem Scorbutus rectè cognoscatur, & ab aliis

aliis affectibus distinguatur, signa ejus probè attendenda sunt. Hæc enim nisi sedulò perpendantur, atq; invicem & cum causis suis conferantur, certi quid vix suppeditabunt.

Signa enim Scorbuto propria pauca nimis sunt, plæraque aliis affectibus communia. Pathognomonicum omni & soli conveniens vix reperitur. Præsertim verò in principio ipsius, ubi nondum confirmatus est morbus, non nisi plurium signorum collatione, observatâ insuper vicius ratione &c. in ejus cognitionem deducimur. Ubi verò altas jam radices egit, haud rarò signis satis manifestis in conspectum prodit; sæpissimè tamen alios affectus mentitur; & vix ullum morbi genus est, quod non imitari scorbutus soleat, signis quandoque admodum appositis, quibus doctissimis sæpe, ac probè exercitatis aliàs Medicis imponit, eorumque industriam variis modis illudit. Repræ- *Affectus*
sentat enim febres intermittentes, inordinatas, quotidianas, ter- *quos Scor-*
tianas, quartanas, quinto vel sexto die redeuntes, pestilentes; al- *butus fu-*
vi constipationem, diarrhæam, lyenteriam, dysenteriam, inanes *catis notis*
vomendi conatus, asthma, motus convulsivos, arthritidem, pa- *mentitur.*
ralysin, epilepsiam pleuritidem, hydropem, atrophiam, Lipo-
thymiam, carum, lethargum, delirium, erysipelas aliosque plu-
rimos affectus, fallacibus notis promit, ut præter alios diligen-
tissimè annotavit Eugalenus tractatu de Scorbuto. Quæ tamen
plæraque usitata eorum quos repræsentat affectuum curatione
non tolluntur; sed potius propter causæ diversitatem sæpe ex-
asperantur.

Quomodo verò ab unâ Scorbuti causâ tot tantaque pro- *Cur Scor-*
dire mala queant, non immeritò mirari quis possit. Causam *butus toe*
hujus rei à tribus potissimum dependere arbitramur. Nam *sympto-*
Primo ad hanc symptomatum varietatem, quantum conferre *mata imi-*
possit partium diversitas, in quas materia morbifica incidit, no- *tetur?*
tius est quàm ut enumerari opus sit. *Deinde* ad eorum multi-
plicationem multum facit occulta qualitas specificæ corruptio-
nis, quæ vel sola ad plures producendos affectus sufficere potest;
Imprimis *deniq;* ubi subjecto tam mutabili, quale est humor hic

salsus ac tartareus; à quo Scorbutum dependere diximus, inhæret. Cum enim vix ullum corpus, tam varias, promptius subire formas queat quàm sal; qui instar Prothei mutabilis, nunc terream lapidis siccitatem, crassitiem, duritiem, pondus; nunc aquæ puræ translucidæ perspicuitatem, humiditatem, molli-
tiem, agilitatem; nunc vaporosam aeris subtilitatem ac levita-
tem, nunc summam, ignis, penetrandi vim promptissimè induit: facile patet, qualitatem illam specificam, jam ante pluribus sym-
ptomatibus excitandis aptam, cum sale diversimodè alterato, conjunctam, multò plures jam affectus producere posse.

*Nota qui-
bus affe-
ctus qui-
dam Scor-
butici ab
aliis dis-
cernun-
tur.*

Ne ergo hisce affectibus Medicus decipiatur, opus est ut eorum signa plura, cum pluribus Scorbuti signis conferantur. Sic FEBRES SCORBUTICÆ plæræque ab aliis distin-
guuntur tum aliis signis, tum urinâ à principio crassâ, rubrâ, sub-
fuscâ plurimis subsidentiis conspicua, à quibus nihilo clarior su-
pereminens supra hæc urina extat, sed crassa turbida, & quan-
doque subalbida persistit *Eug. de Scorb. p. 20. & 41.* Eadem
purgationibus fortioribus, calidiorumque medicamentorum
usu exasperantur, deliquium subitum ac suffocationem indu-
eunt. ALVI FLUOR Scorbuticus à *Ly*enteria differt, quod
cibus non ita crudus ut assumptus fuit excernitur: à Diarrhœa,
quod compacta plærumque excreta cibum assumptum copiâ su-
perant propter acrimoniam causæ morbificæ, quæ excretricem
plus æquo ad excretionem stimulat; A DYSENTERIA, quod
sanguis ab excrementis separatus, absque lancinatione egredi-
tur. Sic ARTHRITIS Scorbutica à vera Arthritide discer-
nitur, quod in uno loco hi dolores quos Scorbutus facit non
subsistant; sed errabundi ad alium atque alium ejusdem vel op-
positi lateris articulum transeant, mox pereant, ac citò redeant,
topicisq; imprimis de loco in locum fugentur. In PARALYSI
hujusmodi motus omnis non tollitur, sed aliqua ex parte rema-
net. Imprimis decumbente ægro, quod in vulgari paralyfi fieri
non solet. HYDROPS Scorbuticus, tumore nonnihil durio-
re, quique digiti impressionem non adeo facilè admittit, ut ve-
terum hydrops dignoscitur. PLEURITIS quæ ab hoc affe-
ctu oritur à vera pleuritide differt, eo quod tussi & sputo plæ-
rumque

rumque caret, dolor ex intervallo recurrit, cumque febris lenta conjunctus est, cum pulsu parvo molli & inæquali. Et sic de cæteris, quæ omnia accuratissimè suis de Scorbuto observationibus annotavit Eugalenus.

XIII.

In genere autem Scorbuti principia ac rudimenta produnt spontanea lassitudo tensiva, & gravitatis sensus, imprimis circa abdominis regionem sine alia causa manifestâ, crurum enervatio ac dolor obtusus, Pectoris angustia, respirationis difficultas, præsertim à validiore corporis exercitio, Prurians quædam gingivarum rubedo, Facies pallida ex violaceo, nonnihil livescens, Urina ut plurimum crassa turbida, alba. Quæ omnia, imprimis si crassa victus ratio ac tristitia antecesserit, Scorbuti veredarii sunt.

Signa
Scorbuti
incipien-
tis.

Hæc signa licet singula communia ferè aliis quoque affectibus sint, ac proinde ex uno horum Scorbutus deduci nequeat; tamen ex pluribus conjunctim sumptis, certius quid colligere licet. **LASSITUDO ET GRAVITAS CORPORIS**, seu $\kappa\omicron\pi\tau\omicron\upsilon\omega\delta\eta\varsigma$, ut vocat Galenus l. 3. de San. tuend. c. 5. & 1. aphor. 5. quo tendi quasi membra videntur, causam Scorbuti ex parte arguit, quatenus, ut supra de generatione Scorbuti, dictum; humorem vitiosum ac tartareum, cum sanguine, per venas, in corpus distributum, & musculorum substantiæ communicatum esse demonstrat; qui, cum habitui corporis assimilari nequeat, & tertiam coctionem, ac proinde etiam nutritionem aliquo modo impediat; vires corporis prægravat, unde gravitatis sensus, & ab hoc lassitudo oritur, imprimis in abdomine circa primas vias, ubi primum materia morbifica colligi cæpit. Quâ de causâ sæpissimè languere magis quàm ægrotare, à principio hujus mali ægri videntur.

PECTORIS ANGUSTIA Scorbutica & inde orta
RESPIRATIONIS DIFFICULTAS causæ suæ sedem
non tam in ipso pectore, quàm in abdomine obtinet, in quo,
maximè tamen circa lienem, materia morbifica cumulat; quæ
turgens, tum copiâ, tum malignitate partes vicinas, & inter eas
diaphragma quoque afficit, atque versus pectus & cor compri-
mit, unde molesta respiratio necessariò sequitur: Quâ de causâ
ægri de hâc angustia conquerentes, locum affectum non pectus,
sed loca proximè subjacentia, infra septum transversum mani-
bus demonstrant; teste oculato *Eugaleno de Scorb. pag. 7.* Et
Horstio Exerc. de Scorb. l. thesi 17. Per **VALIDUM CORPO-**
RIS EXERCITIUM, DIFFICULTAS HÆC AV-
GETUR, quia cōmotus humor vitiosus, & motu nonnihil atte-
nuatus, flatus excitat, & sic vehementiori inservit compressioni.
A CRURIBUS, DOLORE OBTUSO, aliquando
tensivo, mordicante, pungente, erodente, tundēte, imprimis sub
noctem, afflictis, sæpe maximum indicium desumi posse testatur,
Eugalenus de Scorb. p. 56, quia à fonte & fomite mali descenden-
tes vapores, crurum musculis, membranis, nervis, aliisque parti-
bus immiscentur, quò fit ut plarumque non continuus, sed per
intervalla molestus sit hic dolor. **PRURIENS GINGI-**
VARUM RUBOR fit ab affluxu sanguinis serosi, cui hu-
mor seu vapor salsus, adeoque acris permixtus est, quo pruritus
facilius excitare potest. **FACIEI PALLOR**, & color viola-
ceus ac lividus, causam à quâ oriuntur, faciliè indicant, corrupti
scilicet humoris in corpore collecti, atque cruditatis symbolum
præbent, quæ in Scorbuto propter coctionis defectum, semper
esse maxima solet. **URINA**, ut in omni cruditate, ita & in
Scorbuti principio **CRASSA** est, **ALBA**, ac **TURBIDA**,
nec semper per subsidentiam clarior redditur ob tartari impu-
rioris, in eâdem soluti, admistionem. Hic enim non subsidet;
sed per totum liquorem diffunditur. **SÆPE TAMEN VA-**
RIAT teste *Eugaleno pag. 66.* & in eodem ægro sine alia causa
evidenti permutatur, atq; nunc turbida & crassa postridie aquea
& tenuis, rursus citrina vel subrubea apparet, satis certò hujus
morbi indicio. Arguit enim causam morbi in varias formas
faciliè

facile mutabile. Quod si ab epotis medicamentis huic malo appropriatis, postridie, aut post biduū ac triduū urinas ex tenuibus in crassas commutari cernas, crasso sedimento subsidentes, teste eodem, de hoc affectu adhuc certior eris. Docet enim medicamentum antiscorbuticum causā morbi sibi contraria, jam in arenam descendisse, eamque movisse.

Ex signis hisce si unum atque alterum adesse deprehenderis, cumque causis suis contuleris, simulque exploraveris, nunquid patiens hæreditario jure ad hoc malum inclinationem habeat; an Cachecticus sit; an versetur cum aliis hoc malo infectis; aut in loco, cui idem familiare & endemium est; an crassa cruda, tartarea victus ratione utatur; an cōtinuā tristitia affligatur, &c. multò felicius ad scopum collimabis. Præsertim autem postrema duo, videlicet animi motus, ac victus, hoc loco non minus signi, quàm causæ nomen sustinere possunt: adeo ut ipse etiam Eugalenus eos quos cum crassiore victus ratione diuturniorem tristitiam exercere vidit, omnes, scorbuto, aut solo, aut aliis permixto teneri, constanter pronunciaverit, & felici curationis successu conjecturam suam semper comprobaverit.

XIV.

Crescente malo, intumescunt gingivæ laxæ, flaccescunt, sanguinemque serosum effundunt, atque non sine fœtore putrescunt, & nonnunquam simul eroduntur: Dentes vacillant, ut absque dolore ex alveolis evellantur, omniaque signa supra dicta evidentiora ac pejora redduntur: Crura ad corporis onus portandum ineptiora fiunt, non rarò quandam quasi Paralyse patiuntur, maculis variis, rubris, purpureis, violaceis, fuscis, magnis, totum ferè crus tegentibus, certo hujus morbi signo, pinguntur; aliquando etiam tumoribus laxis, malignis, aliquando atro-

Signa Scorbuti confirmati.

atrophia infestantur, tantâ ut vix ossibus hærere videantur.

Oritur GINGIVARUM LÆSIO, ut supra dictum à fumis ac vaporibus malignis, salis acrimoniâ imprægnatis à materiâ morbificâ exhalantibus, & cum sanguine seroso, per venæ cavæ propagines ad venæ exterioris jugularis, gulæ adstantis ramos, quemadmodum pluribus describit *Reusnerus Exerc. de Scorb. 5. p. 277.* penes auris radicem juxta inferioris mandibuli clavum, ad os, fauces, linguam, palatum vicinasque partes, atque adeò ipsam, mollem ac laxam gingivarum carnem ad eos recipiendos aptissimam, delatis, ubi dicta mala producere facile potest, ut apud *Eugaleum, Wierum, Reusnerum* aliosque authores satis prolixè videre licet.

Eadem ratione per ramos Cavæ crurales ad CRURA nunc vapor nunc humor morbificus descendit, & extra venas ad superficiem corporis cum sanguine effusus maculas varias efficit: In musculos verò juncturasque seipsum insinuans pro virium ratione, ac prout ibidem variè alteratur, varios ex dictis affectibus promit, ut etiam supra pluribus innuimus, & ab authoribus prolixè satis demonstratur.

Restat nunc ut ad prognostica, & curationem accedamus. Quia tamen in hisce cum authoribus, qui prolixius de iisdem scripserunt, & satis perspicuè ea tradiderunt, per omnia ferè consentimus; eò breviores in iis pertexendis nos erimus, & paucis ea attingemus.

XV.

Signa Prognostica.

*Malum à principio curatu plerumq; facile est
sape paucorum dierum spatio tollitur, teste Eugal.*

Quia dispositionem pravam visceribus nondum adeo fortiter impressit, nec varias corporis partes tam vehementer occupavit, ut in Scorbuto confirmato, & antiquo, qui ob causam contrariam, curatū difficilior est.

XVI.

*Scorbutus confirmatus, successu temporis: planè
in*

*in Cachexiam, hydropem, tabem, semper autem ferè
in corporis exiccationem atq; absorptionem abit.*

Ubi enim sibi diu relinquitur hic affectus, nec medicamen-
tis idoneis oppugnatur, vitiosam ac corruptam suam dispositio-
nem validè visceribus coctioni dicatis communicat; epar ad
noxios humores attrahendos assuefacit, & sic *malum corporis
habitum* importat; Ichorem, humoribus adustis imprægnatum,
ac flatus, fumis malignis infectos, pro materiæ ratione copiosos
gignit; omniaq; alimenta simili corruptionis labe depravat.
Ichor hic à natura sæpe ad crurum regionem, remotiorem quip-
pe, amandatur; Unde crura, *hydropis quadam specie*, intumescunt,
usque dum humoris copia etiam ad femora & ulterius ascendat.
Sæpius ob coctionis frustrationem, & calorem pravum Cordis,
à fumis malignis Scorbuticis ascendentibus auctum, spiritus ni-
mium incalescunt, habitum corporis exsiccant & absumunt, at-
que *atrophiā* quandam producunt, non nisi antiscorbuticis
curabilem.

XVII.

*Gravius affligit & difficilius curatur Scorbu-
tus in Senibus atq; fœminis, iis imprimis qui à pa-
rentibus ejus semina deduxerunt, quam in juveni-
bus ac viris, maximè verno ac autumnali tempore.*

Senes quia caloris nativi defectum majorem patiuntur,
quàm juvenes, a peptiæ magis sunt obnoxii, ac propterea causis
Scorbuti, à coctionis vitio dependentibus, minus promptè resi-
stere possunt; sed sæpius succumbunt. Idem de *sexu fœmineo*
sentiendum, qui & ipse, paulò frigidioris naturæ humorem
feculentum ac tartareum, indeq; hujus mali causam promptius,
quam par est, in corpore admittit, ac p. n. accumulatur: præsertim
consuetis aliàs evacuationibus suppressis. Nec parum hîc valet
nativa dispositio, à semine parentum scorbuticorum inquinato,
oriunda. Ab hoc enim uti omnia membra, ita etiam coctionis
viscera formantur, ipsique aliquo modo similia redduntur: Un-
de levi de causâ malum admittunt, ac propterea curatio nisi ex-
quisi-

quisitissima sit, parum efficax est. Sublatâ enim causâ, per medicamenta idonea, cito novam propullulare consuetum ac dispositum corpus facit. Vernovâ tē tempore tum alii, tum vel imprimis melancholici morbi, ad quos etiam Scorbutum referimus, frequentiores sunt: Quia tunc omnes humores, tam in corpore humano contenti, quàm extra illud existentes, ut etiam in aquis ac spiritibus destillatis quibusdam apparet, moventur ac turbantur, noxiorumq; à bonis separationem intendunt; unde morbi occasio hoc potius quàm alio tempore oritur. *Autumno* calor æstivus interruptitur, & ad frigus hybernium deducitur, ac propter hanc aeris mutationem humores non nihil irritantur. Hore ejus matutinæ, frigidiores plerumque, cutis poros claudunt, atq; insensilem transpirationem impediens humoribus noxiis crassissq; generandis anasam præbent. Meridie v. calor, nonnunquam satis intensus, supercres, sudoribus, partes tenues & aquosas evocat & absorbit, ac ita reliquias adurit. Adustra autem partes seorsim existentes & ab humore diluente & acrimonia ejus obtundente deserte, tum demum hominem molestiâ afficiunt, & *duâ* suam, ut vocat Hippoc. in conspectum producunt.

XII.

Qui naribus sanguinem emittunt, in cruribus maculas plerumq; habent, illas gingivis.

Observavit hoc Wierus. Sanguis enim Scorbuticus, qui alias gingivarum carnem subiisset, ubi ad nares derivatur, per eas viam invenit, illasam dentium sedem, sibi vicinam relinquit.

XIX.

Crurum maculae, quò propius ad lividum, atrumq; colorem accedunt, eò perniciosiores sunt: Præsertim si in ulcera aperta abeunt. Difficilimè enim sanantur.

Lividus atque niger liturarum, in tibiis, color humorem, à quo oritur, Melancholicum, atrum, adustum, malignum, atque exinde pertinacem arguit. Quâ de causâ, si in ulcera istæ maculae degenerent, curam difficilimè admittunt. Nam ipse Hippocrates ulcera atra biliaria periculosa vocat. Hic enim humor, præter-

terquam quod suâ naturâ est valdè pertinax, & ad alterationem ineptus, etiam peculiarem malignitatem scorbuticam obtinet, ac propter salis tartarei admissionem acrimoniam habet insignem, quæ ulcus erodit, topicorum vim infringit, cicatricemq; vix admittit. Sæpè gangræna tam vehemens supervenit, ut etiam ferrum immissum non sentiat: teste *Wiero pag. 8. de morb. incogn.*

XX.

Gingivarum tumor atq; erosio, nisi in tempore præcaveatur, carnem omnem vicinis in locis ad ossa usq; absumit, & os, tandè omnibus privat dentibus.

Humor scorbuticus, acri malignoque vapore imbutus, oris regionem mollem ac laxam invadens, eam non facile deferit; sed potius à communi suâ sede, ex abdomine, mediante sanguine, commeatum satis amplum recipiens, vires sumit quotidie ampliores. Durante autem causâ, etiam effectum continuari necesse est, usque dum tandem locus affectus gangræna correptus, præsentissimum periculum ipsis oculis subiciat.

Hicce peractis jam ad curationem respiciendum est.

XXI.

Cum symptoma, manente suâ causâ, tolli non possit, causæ remotio primò omnium intendenda est, atq; eò laborandum, ut Melancholicus, salsus, adustus, tartareus, & suo modo corruptus humor ex primis viis totoq; corpore eliminetur, prava dispositio tollatur, deficiens coctio & τὸν νεύρον τῶν σιγῶν salis compensetur, corruptio scorbutica inhibeatur, tartareorumq; humorum generationi ampliori ansa omnimodè præscindatur.

Indicationes & Curation.

Purgationem quod attinet, nisi malum recens adhuc sit, eam unâ vice absolvere non licet. Materiâ enim morbificâ, ubi jam

in varias corporis partes se insinuavit, cum haud rarò valdè esse pertinax soleat, adeo fortem purgationem, quæ ad eam totam, uno impetu exterminandam sufficiat, ferre nullo modo potest, sine præsentissimo syncope, pectoris angustia, suffocationis, vel alterius mali, periculo, ut multoties observavit Eugalenus & alii.

XXII.

*Itaq; opera danda, ut natura, quò causam mor-
bificã eò promptius expugnare queat, onere suo quo-
cunq; modo nonnihil subleuetur: quod, si adest Ple-
thora, & Sanguis non tantum qualitate, sed etiam
quantitate peccat; venæsectione tentandum; & qui-
dem mox à principio, dum eam vires adhuc ferre
possunt.*

Ne autem sanguine emisso, succi crudiores è primis viis in
ejus locum succedant, eumq; confertim inquinent; lenitivum,
quod humores vitiosos atque adustos, primum obvios, blandè è
Lenientia corpore educat, præmittimus. Paretur ergò tale, ex fol: *sena,*
polypodio, fumariâ, Eleët. lenit. de Manna, Diacatholico & simil:

XXIII.

*Venæ se-
ctio.*

*Administrato ita prius lenitivo, scalpello lato
vena aperiatur, parumq; sanguinis è Mediana vel
basilica alterutrius brachii emittatur.*

Utriusq; enim, epate mediante par est ad affectum locum
respectus. *Scalpellum autem latum* Wierus usurpari vult, ne è vul-
nere nimis angusto, subtilior sanguis profiliat relicto vitioso; sed
ut per incisionem majusculam, etiam crassiores ejus partes pene-
trare possint. *Parcè* sanguis evacuetur; ne vires magnam vim
patiantur, & causæ scorbuticæ tandem succumbant. *Quod si na-
tura per alias vias, menses, hæmorrhoides, potius quàm per v. f.
sanguinem evacuare tentet, non impedienda est; sed legitimis
remediis adjuvanda.*

XXIV.

*His peractis, ad causæ remotionem propius acce-
den-*

*dendum. Preparatâ ergo prius materiâ evacuan-
dâ, Purgatio instituat.*

Si ullibi locum, illud Hippocratis, habet, quo *εὐποα* cor-
pora purganda reddere præcipit, certè hoc in affectu locum in-
venit: cum, ut dictum, purgationes fortiores nequaquam ferat
scorbutus; levioribus autem humor tam pertinax non cedat,
nisi prius ad motum legitimè dispositus fuerit. Digerenda
itaq; materia iis medicamentis, quæ pro Melancholicis adustis
atque ichorosis humoribus vulgo usurpari solent, & sine multa
commotione concoquunt: qualia sunt; *rad. polypdii, asari,
glycyrrhizæ, oxylapatbi, enulæ, irid. corr. radic. cappar. Scolopend:
tamarix, cuscuta, capill. vener. beton. orig. byssopus, chamæd: thy-
mus, epithymus, sem. anisi, fenic: agni casti, urtica, cremor, & cry-
stalli tartari, tartarum vitriolatum, syr. de quinq; rad. de eupat: de
absinthio.* Adduntur utiliter quædam ex iis, quæ tartarum scor-
buticum efficacius attenuare, in spirituosam quasi raritatem,
resolvere, & sic utilibus partibus ab inutilibus separatis humo-
ris coctionem atque excretionem potenter adjuvare valent.
Hujus generis sunt ea, quæ hætenus occultâ proprietate scor-
butum pellere credebantur, & omnia salem volatilem copio-
sum continent, quo fixum alterare, sibiq; similem reddere pos-
sunt, ut paulò post dicetur. Hic ergo magni usus esse pot-
est *Aqua Scorbutica & aperiens Cl. Dn. Presidis. l. 5. Inst. p. 3.
sect. 3. cap. 5. descripta, ut & illa Quercetani, quam pharm. dogm.
rest. c. 7. descripsit.* His & similibus, pro necessitate exigente,
sæpius usurpatis quando materia evacuanda, digesta, & ad flu-
xum, ac tutam facilemq; purgationem, disposita est, Institua-
tur evacuatio mitis, sine magna commotione; ex *Rad. Elleb. ni-
gri, polypod. fol. senæ, epithymo, Elect. lenit: diasena, conf. hamech,
Elect. Senato Renodæi, in dispens. August. pag. 59. descripto.*

Pulverem hunc, tam in hoc, quàm in aliis affectibus uti-
lem valde commendat. *VVierus de morb. incogn. p. 12.*

*R. fol. senæ Electiss. ʒj tartari albi ʒß, (huic utiliter sub-
stitui posset cremor tartari) Epithymi ʒij, Cinamom. cary-
oph. galang, anisi, an. ʒj Diagrydii ʒjß. F. pulvis, cujus ʒiij vel ʒß,*

*Serolactis, aq. fumar: vel simil. infusa, manè cum expressione cole-
tur & agro propinetur.*

Repetantur mites hujusmodi purgationes, interpositis
semper digestivis, ac præparantibus, quousq; humoris abun-
dantia idem præcipere videbitur.

XXV.

*Sublatâ hisce remediis, magnâ ex parte hu-
morum vitiosorum saburrâ, & sic naturâ magno
onere sublevatâ, causa ultrius profliganda est,
operaq; danda, ut ejus reliquiis, undiq; per viscera,
sanguinem, ac totum corpus distributis, remedium,
quantum fieri potest, è directo contrarium, parti-
bus scilicet volatilibus abundans, opponatur, cor-
ruptio peculiaris tollatur ejusq; propagatio inhi-
beatur.*

Dictum est supra thesi V. scorbutum dependere à sale fixo
ac tartareo, ex deficiente coctione ac *πνευματώσει* esculenti
salis, geniti: Unde ex Methodi Medendi legibus constat, ejus
remotionem, causæ quippè contrariam, consistere in salis sub-
tilis, ac volatilis usu, qui crudum tartarum corrigere, ac resol-
vere, ac deficientem ejus in coctione fermentationem, com-
pensare, obstructions, aliaq; mala inde orta aperire ac tollere
potest. Abundant autem sale hoc ex plantæ, quæ odorem ac
saporem subtilem, aerem, vaporosum, penetrantem &c. habent;
ut sunt *Cochlearia, Nasturtium utrumq;, Trifolium aquaticum,*
Bekabunga, Absinth. Card. bened. Armoracia, Raphanus, sinapi,
Arum, Chelidonium minus, Vermicularis &c. ex quibus decocta,
aquæ, aliæq; medicamentorum formæ, pro cuiusq; libitu com-
ponuntur. Commodè quoq; usurpatur hoc decoctum, quod
Clariss. Dn. Præses, de febr. l. 2. c. 17. describit. R. Rad. cichor.
℥j, armoracia, ari præp. an. ℥℥, Cochlearia, Nasturtii aq. an. Mj,
Card. bened. fumarie, centaur. nim. absinthii an. Mi. In MB. va-
se diligenter clauso (ne spiritus salini volatiles, & cum iis præcipua

*Medica-
mēta anti
Scorbuti-
ca.*

vis

*vis antiscorbutica evanescat) coqu. in vini boni, vel feri caprini
f. q. F. potus, de quo ager singulis diebus haustum unum hauriat.
vel in hujus locum, ut ventriculo & palato consulatur, substi-
tuantur aquæ ex his destillatæ.*

Ad peculiarem corruptionem ac putredinem tollendam
& præcavendam, commodè frequenter usurpatur sp. salis & si-
milis, quæ ad eradicandam & impediendam eam momenti
quid habent.

Semper autem hîc attendendum est, quorsum materia, " *AB.*
morbifica maximè vergat, per quas vias, per alvumne, an per
urinam, an verò per sudorem natura illam externimnare con-
tur, ut remediis idoneis additis, adjuvari possit, sicq; conjunctis
viribus & medicamenta & natura contra morbum insurgentia,
palmam eò maturius reportent.

Et hæc quidem ratione morbus ipse tractandus est; quo
remoto, etiam symptomata ut plurimum cessare solent, nisi al-
tas jam radices egerint, locumque affectum vehementer admo-
dum obsederint, & ex diuturna consuetudine jus sibi sumpse-
rint. Tum enim vel imprimis ad illa quoque respiciendum.
Ubi tamen eadem ferè, quam tradidimus, curandi ratio locum
habet. Hæc igitur quia nimis multa sunt ac varia, singula in
specie hîc non tradimus, cum instituti nostri ratio id non con-
cedat, & eadem satis diligenter ab Eugaleno, Wiero & aliis
proposita sint. Pergimus igitur ad Dietam, & ad præserva-
tionem & ad curationem scorbuti accommodatam.

XXVI.

*Scorbuto decumbens, aut ejus periculum me- Diata.
tuens, fugiat, aerem impurum &c. thesi 6. descri-
ptum; & eum potius eligat, qui cause morbi contra-
riatur, videlicet calidum moderatè siccum, ac
purum.*

Aer, non tantum in procreandis, verum etiam pellendis
morbis non paucis, sæpe est efficacissimus; cum ne momento
quidè eo careamus. Quemadmodū igitur aer frig. hum. squali-
dus,

duſ, ſcorbutum concitat, ac fovet; humores ac ſpiritus in corpore inquinando, coctionemq; turbando: ita contra moderatè calidus, ſiccus, ac purus, effectu contrario, coctiones & digeſtiones in corpore perfectiores reddendo &c. ejusdem generationem impedit. Sit igitur aut naturâ talis aut arte, per ignem, ac fumum fragrantem, ex lauro juniperis, ſuccino, maſtiche &c. talis reddatur.

XXVII.

Inter cibum ac potum is maximè fugiatur, qui ſuccum præbet Melancholicum ac tartareum, qualem ſupra tb. 7. recenſuimus; contrâ eligantur cibi boni ſucci, minimè excrementitii, coctionis facilis; attenuandi, incidendi, detergendi, fixiq; ſalis coagulationem impediendi ac tollendi vim habentes.

Hujus notæ ſunt ptifana cremor, hordeum, jufculo gallinae vel pulli incoctum, paſſulis, thymo, roremarino conditum: Item carnes pullorum, gallinorum, phaſianorum, turdorum, piſcium ſaxatiliũ &c: quæ omnia aromatibus ad gratum ſaporem condiuntur. Embammatum loco uſurpentur, rad. raphani, armoracia contuſi, cochlearia, naſturtium utrumq;, ſinapi &c. quæ omnia huic malo contrariantur & ad ſanitatem conducunt. Omnia acida, quatenus talia, imprimis acetum ſimplex, extremè fugienda, cum coctionem ac fermentationem impediant & ad affectionem Scorbuticam diſponant. Potus, cibo qualitatibus reſpondeat. Sit igitur vinum bonum, (ut & cereviſia) puriſſimum, abſinthio, Card. bened. ſcolopendriâ, byſſopo medicatum; aqua pura, pellucida, ſerum lactis caprilli, in quo cochlearia, naſturtii, bekabungæ nonnihil ebullierit.

XXVIII.

Corpus commodo tempore imprimis ante cibum exerceatur, atq; opera detur, ne conſuetæ evacuationes ſupprimantur: Somnus & vigilia mediocres

diocres sint: Omnes tristes animi motus, quantum fieri potest, fugiantur; potiusq; licitis oblectamentis mens reficiatur; atq; studiosè in id laboretur, ut omnis rerum non naturalium usus morbi causis sit contrarius.

Quæritur hîc obiter,

- I. *Cur panis azymus difficilioris sit coctionis quàm fermentatus?*
- II. *Cur è musto ex uvis, aliisq; vegetabilibus spiritu aliàs abundantibus, spiritus, nisi fermentatio præcesserit, elici ac separari non possit?*
- III. *Quomodo ex vino fiat Acetum?*
- IV. *An ex aceto iterum possit elici spiritus vini?*

SOLI DEO GLORIA.

Ad Præstantissimum Literatissimumq;
Dn. MATTHÆUM BRENGGERUM
Medicina Studiosum, Amicum meum nunquam non honorandum.

QUOD BRENGGERE VOLO, non possum pangere
Carmen

Nam tibi APOLLO omnis, sed mihi nullus, adest.

Suo

L. Mq.

M. ANDREAS Herrenschmid
Facult. Philosoph. Adjunctus.

ALIUD.

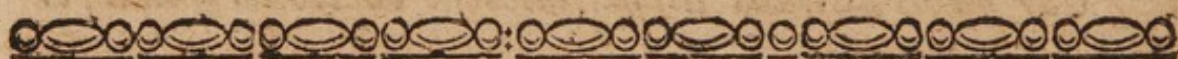
INDOLIS alta tua vis est. Nam quicquid adornas,
Nec vulgare sapit, nec capit ingenium.

E

Et

*Et jam quis dubitat; quin sint exacta rotundè
Quæ de SCORBITO dis-tua Musa-serit?
Quin sint talia, qui dubitavit in omnibus olim,
Non dubitaturum judico Carneadem.*

Suo unicè caro capiti
l. m. adponebat
M. JOHANN. NICOL. SCHÜLIN
Gnodtstadio-Fr.

ALIUD.

PErdocti, BRENGGERE, patris benè culta propago,
Rite facis, quod nunc æmulus esse studes.
Pœonias artes junxit, doctamq; Mathesin:
Exemplum hoc pariter te coluisse docet.
Indolis ingenita est tibi vis; hâc utere gnavus:
Ut possis Patrem postq; referre gradu.
Constituit SUMMUS titulos sudore parandos.
Qui nunc sentis onus; mox comes erit honos.

M. CHRISTOPHORUS KIRCHERUS
S. S. Theol. St.

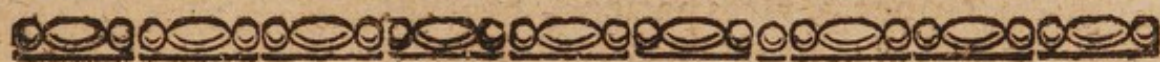
ALIUD.

O Quantum decus est, ô gloria quanta labores
Conatusq; suis edere magnanimos!
Divitiæ pereunt, orbisq; caduca voluptas,
Gloria difficili parta labore manet.
Tu quia præ reliquis igitur conatibus audes,
Præclaris Sophia premere sacra tua;
Præsides Sennerto, qui splendida gemma Sophorum,
Atq; artis Medicæ duxq; caputq; sagax.

Hinc

*Hinc tibi contribuent victricis præmia palma
Musa, quæ Doctis contribuisse solent.
Pol, benè respondes patriis, Doctissime, votis,
Ac inter Medicos laus tibi magna manet.
Fac pergas alacri curâ, clypeumq; tenaci
Fac tractes palmâ, dulcis Amice, tuâ
Sic ventura tuum tollent ad Sidera nomen
Sacula, sic Medices munera grata feres.*

M. Johan. Albertus **Steinmüller** /
Augustanus, SS. Theol. Studiosus.

A L I U D.

Nunc hyems exest nimis inquieta :
Picta nunc Veris facies refulsit,
Qualis exorti rediiva Phœbi

manè quadriga.

Magna, prædulci vice, Mater omnes
Corde mœrores jubet exulare,
Et renascenti nitet ore, pulla

Veste remotâ.

Non gelu acudi genitura palans
Aëris, denso ruit hinc & inde
Agmine : ingenti nec humum recondit
Mole gelatum.

Sed plagæ Mundi variis coruscant
Rebus, & nostris liquidò sat oculis
Ingerunt primis loca nata Trinò
Numine, seclis.

Jamque spem largi minitatur anni
Jamque sudorem Agricolarum amœnant
Arbuta, & campi & Cereris juventâ
Splendida culta.

Exprimit **BRENGGERUS** id ipsum ad unguem :

Æmulus verni jubaris, futuri
Æmulus verni uberis, ingeni almo
Percitus æstro.
Hactenus cautâ studiorum in umbrâ
Abditus, cæcos juvenum impotentum,
Risit ausus, præcipitesque abortus
Risit ubique.
Quos Studi Pestis malè sana, largè
Parturit: lusit fatuum brevemque
Imperum: sannavit eum unius vix,
Dedecus horæ
Donec & vires pariendi adessent
Vividæ, donec sibi polliceri
Et suæ posset soboli, morantes
Æviter annos.
Hinc fidè subnixus adultâ adulti
Roboris, mandata solo laborum,
In vigorem in prænitidos adauctus,
Semina mittit.
Fœnus immensum egeniturus olim
Fructuum, quo (sic calidè præopto)
Perfruatur, cum patriâ, ipse, & ipsa
Terra polusque.

l. m. g.

M. Johannes Eberfen/
Ulmenſis Suevus.

F I N I S.